

KSZTAŁTOWANIE POLITYKI NA POZIOMIE KRAJOWYM: RZECZNICTWO W SPRAWIE UCZCIWEGO PRAWA AUTORSKIEGO

Kształtowanie polityki na poziomie międzynarodowym a polityka krajowa

Większość krajowych regulacji prawnoautorskich ma swoją podstawę w międzynarodowych traktatach dotyczących prawa autorskiego. Oznacza to, że kiedy kraj podpisuje traktat międzynarodowy, zobowiązuje się tym samym do wypełniania jego zobowiązań. Większość krajów, w tym kraje rozwijające się, są najprawdopodobniej związane dwoma najważniejszymi traktatami:

- 162 kraje przystąpił do Konwencji berneńskiej, fundamentu międzynarodowego prawa autorskiego. Niektóre z nich przystąpiły bardzo wcześnie (Norwegia w 1896 roku), inne znacznie później (Stany Zjednoczone w 1989 roku);
- 149 krajów dołączyło do Światowej Organizacji Handlu (WTO), co oznacza, że wiąże je porozumienie TRIPS z 1995 rokuⁱⁱ. Trzy czwarte członków WTO stanowią kraje rozwijające się i najslabiej rozwinięte, które powinny zaimplementować TRIPS do lipca 2013 roku.

Niektóre kraje, w szczególności rozwijające się i przechodzące transformację ustrojową, wzięły na siebie dodatkowe obowiązki. Na sześćdziesiąt krajów, które od 2002 roku przystąpiły do Traktatu WIPO o prawie autorskim, pięćdziesiąt trzy to kraje rozwijające się i przechodzące transformację ustrojową. Część krajów, które podpisały dwustronne porozumienie handlowe, mogą być, niejako w „komplecie”, zobowiązane do przystąpienia Traktatu WIPO o prawie autorskim. (Zobacz: Prawo autorskie a porozumienia handlowe (umowy handlowe)).

Wprowadzenie nowego zobowiązania traktatowego zwykle wymaga zmiany krajowego prawa autorskiego. Oznacza to, że wiele krajów, zwłaszcza kraje rozwijające się i przechodzące transformację ustrojową, są w trakcie zmiany prawa autorskiego. Międzynarodowe traktaty zwykle pozwalają na pewien poziom dowolności w implementacji przepisów, tak aby pozostawały w zgodzie z krajowym systemem prawnym. Bibliotekarze muszą dbać o to, aby dozwolona swoboda w implementacji prawa autorskiego została odpowiednio wykorzystana.

Bibliotekarze jako interesariusze

Prawo autorskie reguluje własność, nadzór nad wykorzystaniem i rozpowszechnianie informacji i wiedzy. Biblioteki umożliwiają znalezienie, dostęp i korzystanie z informacji i wiedzy. Prawo autorskie pozostaje w kręgu największego zainteresowania bibliotekarzy, ponieważ wpływa na ich podstawowe działania.

Prawo autorskie dotyka bezpośrednio bibliotek i oferowanych przez nie usług, polegających na zapewnieniu dostępu do zasobów edukacyjnych, informacji naukowej i wyników badań, które są kluczowe dla sektora edukacyjnego w każdym kraju. Bibliotekarze i reprezentujące ich organizacje są ważnymi interesariuszami w każdej debacie prowadzonej na poziomie krajowym, dotyczącej zmian w prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz egzekwowania tych praw. Przedstawiciele bibliotekarzy powinni pozostawać w stałym kontakcie z urzędnikami zajmującymi się prawem autorskim i powinni być informowani o wszystkich zmianach w prawie. Bibliotekarze mają prawo do

przygotowywania swoich opinii i stanowisk, uczestniczenia w posiedzeniach i proponowania zmian w prawie.

Bibliotekarze powinni w szczególności zadbać o to, by:

- wyjątki i ograniczenia były wystarczające dla potrzeb nowoczesnych usług informacyjnych i środowiska edukacyjnego;
- istniejące wyjątki i ograniczenia dotyczyły również środowiska cyfrowego i by wprowadzane nowe wyjątki były dostosowane do cyfrowej rzeczywistości;
- zakres domeny publicznej był chroniony;
- wprowadzano jak najmniej nowych regulacji dotyczących informacji cyfrowych;
- techniczne zabezpieczenia nie ograniczały bibliotek w korzystaniu ze zgodnych z prawem wyjątków i w zachowaniu cyfrowego dziedzictwa kulturowego;
- warunki umów i licencji nie naruszały zgodnych z prawem wyjątków i ograniczeń wynikających z prawa autorskiego.

Bibliotekarze jako doradcy

Każdego dnia bibliotekarze zarządzają informacją i odpowiadają na kwerendy studentów, naukowców i zwykłych czytelników. Bibliotekarze, pracując na styku informacji i technologii, rozumieją realia i uwarunkowania społeczeństwa opartego na wiedzy. Mogą więc, podobnie jak w przypadku praw autorskich, służyć radą twórcom polityki w zakresie: otwartego dostępu do zasobów (Open Access), dzieł osieroconych i innych zagadnień związanych ze zmieniającym się środowiskiem informacji.

Bibliotekarze jako sojusznicy

Współpraca jest integralnym składnikiem pracy bibliotekarzy. Tworzenie strategicznych sojuszy z innymi, podobnie myślącymi grupami (upośledzeni i niepełnosprawni, środowiska naukowców i nauczycieli, konsumenci, organizacje pozarządowe zajmujące się środowiskiem cyfrowym, rzecznicy wolnego oprogramowania, czy też inne grupy w zależności od przedmiotu sojuszu) pozwala na osiągnięcie zamierzonych celów.

Pomoc zapewniają także członkowie międzynarodowej społeczności bibliotekarskiej. Członkowie IFLA Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM) pochodzą z prawie 20 krajów. Członkowie konsorcjum eIFL mogą świadczyć pomoc poprzez swój program dotyczący praw autorskich. Krajowe, stowarzyszenia bibliotekarskie mogą się dzielić swoją wiedzą z organizacjami bibliotekarskimi w swoim kraju oraz w krajach sąsiednich.

Stanowiska oraz opinie bibliotek i organizacji bibliotekarskich

Electronic Information for Libraries (eIFL.net) <http://www.eifl.net>

IFLA Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM)
<http://www.ifla.org/III/clm/copyr.htm>

Odnosiniki

WIPO member states: contact information for national copyright offices

<http://www.wipo.int/members/en/>

Sytuacja w Polsce

Bibliotekarze powinni mieć świadomość, że ich głos zabrany w debacie publicznej może mieć ogromne znaczenie i siłę. Reprezentują bowiem niezliczoną ilość swoich użytkowników jak i dużą grupę zawodową.

Wzmocnienie pozycji bibliotek może nastąpić dzięki zawieraniu korzystnych aliansów i porozumień z innymi interesariuszami, takimi jak organizacje pozarządowe i konsumenckie. Naszymi sprzymierzeńcami są z całą pewnością Internet Society Poland i Creative Commons. Ich poparcie zyskała na przykład opinia w sprawie projektu nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnychⁱⁱⁱ i Creative Commons. Wraz z nimi biblioteki rozpoczęły wspólne działania na rzecz informowania o wpływie technicznych zabezpieczeń na ograniczenie dozwolonego użytku. Wynikiem tych działań było zainteresowanie tym problemem takich podmiotów jak UOKiK i Departament Społeczeństwa Informacyjnego MSWiA. Obydwa organy wypowiedziały się zresztą krytycznie o projekcie nowelizacji i tym samym zablokowały wprowadzenie niekorzystnych przepisów.

Kolejną ważną grupą, z którą należy szukać porozumienia są decydenci i urzędnicy państwowi. Bibliotekarze, a przede wszystkim reprezentujące je organizacje, powinni starać się, aby przy każdej debacie w jakikolwiek sposób dotyczącej bibliotek głos bibliotekarzy był brany pod uwagę. Od kilku lat Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich opiniuje kolejne projekty nowelizacji prawa autorskiego, a od tego roku, przedstawiciele SBP i Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych są zapraszani na posiedzenia sejmowe dotyczące kolejnych nowelizacji prawa autorskiego. To istotne osiągnięcie, jeszcze do niedawna Ministerstwo Kultury nie traktowało SBP jako partnera w konsultacjach społecznych prowadzonych nad proponowanymi nowelizacjami prawa autorskiego.

Wsparcia może także udzielić międzynarodowa społeczność bibliotekarska. Wśród członków IFLA Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM) znajduje się przedstawiciel Polski. Mamy również swojego przedstawiciela w Copyright Expert Group europejskiej organizacji EBLIDA. Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych jest członkiem konsorcjum eIFL. Wiele bibliotek ma instytucjonalne a bibliotekarzy prywatne kontakty z międzynarodową społecznością bibliotekarzy¹.

ⁱ Berne Convention (1886) <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/>

ⁱⁱ http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm

ⁱⁱⁱ W swojej opinii do projektu Internet Society Polska podkreślała, że „Stopniowa komercjalizacja dóbr kultury pozostaje w sprzeczności z postulatem budowania gospodarki opartej na wiedzy, a jej skutkiem będzie pogłębianie się cyfrowego wykluczenia znacznej części społeczeństwa”
<http://www.isoc.org.pl/node/94>

ⁱⁱⁱ KRAJEWSKI, M. *Umowy licencyjne w polskim prawie cywilnym*. Biuletyn EBIB nr 5/2002
<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/34>